

صاحب نظران ۳ رشته مختلف درباره پیشینه «یلدا» می گویند

شبی به بلندای تاریخ و ادبیات

بعضی حرف‌ها، اتفاق‌ها و مناسبت‌ها
هر قدر هم تکرار شوند، تکراری
نمی‌شوند؛ مثل نوروز که همیشه

سر برسد و هیچ وقت هم حوصله‌مان از جمله بارها گفته شده «سال نو مبارک» سر نمی‌رود؛ مثل روز تولد آدم‌های محبوب و زندگی‌مان که دل‌مان می‌خواهد تا باید تکرار شود و از گفتن هزار باره «تولد مبارک» خسته نمی‌شویم؛ مثل همین یلدا که هر سال جشن می‌گیریم و یادمان نمی‌رود برای دوستان ما پیام یلدا مبارک (با بفرستیم. جالب آن که خیلی‌هایمان به کلیشه‌ی «زمنستان تیر می‌رحم» راور داریم و هوا پس ناخواتم دانه سرد است، و در زبان مان شده است و بدان نمی‌آید از پاییز یک‌سره بيفتیم توی بهار اما تحویل شدن زمستان را جشن می‌گیریم و این خاصیت یلدا است؛ با آن پیشینه و ریشه محکم‌اش، با آن قابلیت جادویی‌اش برای دور هم جمع کردن آدم‌ها و با آن یک دقیقه افسانه‌ای‌اش. در پرونده امروز به استقبال شب تاریخ و یولند می‌رویم و از جایگاه یلدا (ادبیات)، علم و «سیر» می‌گوئیم. یک شاعر، یک منجمد یک تاریخ‌دان در این پرونده باران‌های یلدا می‌گویند.

آیینی ریشه دار در ادب پارسی

رضا اسماعیلی

شاعر و پژوهشگر شعر آیینی

جشن «شب یلدا» یا به تعبیر ابوریحان بیرونی «میلاد اکبر»، از جشن‌های ریشه‌دار ایرانی و میراث نیاکان ماست که از اواخر سده چهارم به شعر و ادبیات پارسی راه یافت و به عنوان یک مضمون جذاب ذهن و زبان شاعران را به خود مشغول کرد. آیین یلدا در آغاز یک جشن ساده و روستایی و بیشتر ویژه کشاورزان بوده است. به همین دلیل تپیش از قرن چهارم که شعر و ادب پارسی بیشتر در انحصار خواص و دربار بود، از این جشن موسوم از در شعر پارسی کمتر می‌توان نشان یافت. یلدا، بزرگداشت نور و روشنایی است، جشن زندگی و زاینده‌گی. جشنی که کشاورزان، آن را در آخرین روز پاییز و بلندترین شب سال بر گزای می‌کردند. پیشینه آیین یلدا را باید ابتدا در اشعار شاعران سبک خراسانی برسی کرد؛ شاعرانی که به خاطر نگاه آفاقی به هستی، بیشتر به صورت تگزی و تصویرگری طبیعت می‌پرداختند. پس از قرن چهارم، یلدا اندک اندک به شعر و ادب فارسی راه یافت. «عنصری بلخی» از اولین شاعرانی است که در سده چهارم در باره یلدا بیت زیر را به لجه غنایی - عاشقانه سروده است: «چون حلقه را بایند به نیزه / تو به نیزه / خال از رخ زنگی بر بایی شب یلدا»، «ناصر خسرو قبادیانی» شاعر اخلاق‌گرای سده پنجم که در اشعار خود بیشتر به باطن و سیرت توجه داشته است، در بیتی یلدا را به ظلمت شب و معصیت تشبیه کرده است: «اقندیل فروزی به شب قدر به مسجد / مسجد در دهان روز و دلت چون شب یلدا». در این بیت خطاب ناصخسرو، افرادی هستند که ظواهر دینی را حفظ کرده اند اما به باطن و دین توجه هر هستند و در ظلمت معاصی به سر می‌برند. دیگر شاعران نامور پارسی از جمله مولانا، صافی و حافظ نیز بر سروده‌های خود با تعبیر و تفسیر متفاوت، یلدا را به عنوان آیینی اصیل مورد توجه قرار داده‌اند. برای مثال یلدا در شعرهای سیاسی، نماد اختناق و استبداد است، چنان که حافظ در بیتی می‌گوید: «صحبت حکام ظلمت شب یلداست / نور ز خورشید جوی بو که بر آید». از آن جا که یلدا بلندترین شب سال و آمیخته با تاریکی است، حافظ در این بیت، هم صحتی و هم نشینی با حاکمان جور و ستم را به شب یلدا تشبیه کرده است و توصیه می‌کند به دنبال نور و صبح صادق باشید تا بهر ستگاری برسید. یلدا در شعرهایی که مضمون حکمی، اخلاقی و تعلیمی دارند، کنایه از ندیاست؛ در چنین اشعاری شب یلدا به ظلمت دنیا تشبیه شده است و مژده پیروزی نور بر ظلمت داده می‌شود، مانند سروده خاقانی در این بیت: «تو جان لطیفی و جهان جسم کثیف است / تو شمع فروزنده و گیتی شب غلایی» که انسان را می‌تواند به جان لطیف و جهان را به جسم کثیف تشبیه کرده است. حکایت یلدا در اشعار غنایی و عاشقانه، آگاهی دایم در است. حکایت از گیسوی بلند یار و شب هجران و انتظار. چنان که سعدی می‌گوید: «نظر به روی تو هر دگر دامن نوروزی است / شب فراق تو هر شب که هست یلدا می‌ست».

یلدا، جشن تولد خورشید

محمد مهدی مطیعی

مدیر انجمن نجوم مشهد و مسئول رصدخانه دانشگاه فردوسی

می‌رسد، آغاز زمستان است. طبق تعاریف نجومی، این روز کوتاه‌ترین روز و بلندترین شب سال (در حد چندثانیه یا حدود یک دقیقه نسبت به روزهای قبل و بعد) است اما این سوال به وجود می‌آید که چندثانیه طولانی‌تر بودن شب چه اهمیتی دارد که جشن گرفته می‌شود. اهمیت این ثانیه‌ها در مقایسه با کل سال مشخص می‌شود. انسان همیشه به دنبال راهی برای فاصله گرفتن از روند تکراری زندگی بوده و پلدا در واقع جشن «ترین‌ها» است. این اختلاف کمتر از یک دقیقه شبیه یک رکورد است؛ همان‌طور که در ثبت برخی رکوردها، رکورد صدم ثانیه نیز اهمیت دارد برای فاصله گرفتن از تکرار مدام روز و شب، کوچک‌ترین تغییر نیز اهمیت دارد. دقت تقویم رسمی ما اندازه‌ای است که همان‌طور که هر سال زمان دقیق آغاز بهار و لحظه تحویل سال، قابل محاسبه است، لحظه آغاز تابستان، و پاییز و زمستان نیز با توجه به موقعیت خورشید در آسمان و مختصات آن محاسبه می‌شود که این سال، هر سال تغییر می‌کند. زمستان امسال در ساعت ۱:۵۳ با مبداء روز شنبه یکم دی ماه تحویل می‌شود اما درست زمانی که ما در نیم کره شمالی آغاز زمستان را جشن می‌گیریم در نیم کره جنوبی، شب اول تابستان است. در نیم کره شمالی نیز طول شب در عرض‌های جغرافیایی مختلف، یکسان نیست و بعضی نقاط پلدای طولانی‌تری را تجربه می‌کنند؛ مثلاً در عرض‌های جغرافیایی شمالی‌تر مانند عرض شهرهای کشور روسیه طول شب بیشتر است. این تفاوت طول شب در ایران نیز صادق می‌کند و شهرهای واقع در عرض‌های جغرافیایی شمالی‌تر، پلدای طولانی‌تری دارند.

ZENDEGI-SALAM

ضمیمہ روزنامہ خراسان

چهارشنبه ۲۸ آذر ۱۳۹۷
نانی ۱۴۴۰ • ۱۹ دسامبر ۲۰۱۸
شماره ۱۹۹۹۰

۱۲۱۳

یِلدا در تاریخ ایران

بدرام جم

استادیار گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد

ایرانیان باستان، دو موعـد انقلاب تابستانی و زمستانی را در تقویم سالانه خود با برگزاری آیین‌ها و جشن‌های مخصوص متمایز می‌کردند. آن‌ها انقلاب زمستانی را «آذر جشن» می‌نامیدند. بنا به اطلاعی که ابوریحان بیرونی می‌دهد آذر جشن، جشن آتش افروزی در خانه‌های مردم در آغاز زمستان بود. در آن روز، ایرانیان آتش‌های بزرگ در خانه‌هایشان می‌افروختند، به ستایش خداوند و شکر خدای او می‌پرداختند، برای خوردن و شادمانی گرد هم می‌آمدند و بر این باور بودند که با افروختن آتش، سرما و خشکی زمستان برطرف می‌شود. اگرچه نام این جشن کهن امروزه فراموش شده‌است اما آداب و سومی که بیرونی برای جشن انقلاب زمستانی یا آذر جشن بر شمرده است تا روزگار ما بیش و کم دوام آورده‌است. در طلی سده‌های گذشته و با فراموشی نام کهن، در کنار نام رایج «شب چله»، نام جدید دیگری هم برای این جشن به کار رفته‌است؛ «یلدا» یا «واژه‌ای است که برای به معنای میلاد. مسیحیان آرامی‌زبان ایران، واژه یلدا را برای میلاد مسیح (ع) به کار می‌بردند و آن شب را بلندترین شب سال می‌دانستند. در نیمه نخست سده پنجم، اولین کاربردهای واژه یلدا در ادب فارسی پدیدار شد. در سده‌های پنجم و ششم هجری، یلدا با مفهوم میلاد مسیح در ادب فارسی به کار می‌رفت و ایرانیان مسلمان، به پیروی از مسیحیان، یلدا را به مفهوم بلندترین شب سال هم به کار می‌بردند. کاربردهای مجازی آن هم در همین دوره در آثار ادبی پدیدار شد اما شعرا و مبدعان ایرانی به معنای لغوی واژه (میلاد) گذشتند. در این دوره یلدا واژه‌ای ادبی بود. از سده هفتم هجری به بعد تنها معنای ثانوی یلدا (بلندترین شب سال) و کاربردهای مجازی آن در آثار ادبی یافت‌شد و پیوند آن با میلاد مسیح از میان رفت. در این دوره کاربرد یلدا عمومیت بیشتری در آثار ادبی یافت و آشنایی مردم عادی با این واژه نیز روز به روزی گذشت. در این سده‌ها، یلدا که تنها به مفهوم «بلندترین شب سال» شناخته می‌شد، بدون ملاحظه معنا و کاربرد اصلی آن (میلاد مسیح)، ۲۵ اسامی، به تدریج جایگزین نام باستانی جشن آذر گردید. زمستان ایرانیان نشد. در نیم قرن اخیر، تصور نادرست و عجزی پیرامون یلدا در نزد برخی ایرانیان به وجود آمده‌است. برخی با دستاویز قرار دادن معنای لغوی یلدا، آن را بازش خورشیدی تولد ایزد مهر (میتره) در ارتباط دانسته‌اند. آنان این موضوع را با تعمیم دادن آن چه از کیش رایجی در قلمروی امپراتوری روم، که ایزد میتراس (از میتره) را در کانون خود داشت، منصوره کرده‌اند. بر زمینه ایرانی انجام داده‌اند و شواهد ایرانی را نادیده گرفته‌اند. باید گفت که شواهد ایرانی، جشن و آیینی به یادبود زایش خورشید یا میتره نمی‌شناسد و (میلاد) تصور متاخر اساس رستی ندارد.

جدول متوسط [شماره ۷۲۸۶]

[illegible]

لرزان- حیوان نجیب- نفوذگر رایانه‌ای
۹- اندک- تریّد- خط کش مهندسی
۱۰- احسان و نیکویی- کیف مسافرتی
۱۱- راهی- قلعه-۱۲- تصدیق روسی
۱۳- بالان- علامت جمع- نخب تابیده-
فرزندزاده- ستایش-۱۴- درود- ششنه
فریب-۱۵- نقاره بزرگ- تیز-۱۶- کنایه
از حرفی ربط زن-۱۷- دور دهان-
آغاز- گشاده-۱۸- عقاب سیاه- سود
حرام- پوشش-۱۹- درخشان تر- خالو
۲۰- پستانداری بومی- ارکشی شمالی
آهو-

قی

- ۱- شهری در اصفهان - کم وزن -
- آموزگار - تصور ۲- گیاهی با ساقه
- سفید و برگ های پهن و مزه ترش
- چرک - گدا - هادی ۳- فلز پر
- مصرف - گره های نو - تو - خاموش
- شتر بارکش ۴- پول ژاپن - گیاه
- پر چین - انزار - پناهگاه - چهره ۵-
- بازناکت - کوهی در لرستان - رنگر
- ۶- سراینده - هریک از قسمت های
- بسیست و یک گانه کتاب اوستا -
- خورشید - التماس و زاری ۷- جاری
- درمانده و اجب ۸- شورا - خواهر
- یوسف (ع) - خجالتی - بخش
- اقتصادی و مهم زعفران - ماسر ۹-

عمودی

۱- اشاعه - جعبه مقوایی ۲- وطن
۳- بلیغ - ذره باردار - خزنه گزنه
۴- توشه - علامت مفعولی - وعده داده
شده - بوی رطوبت ۵- بازیگر سریال
شمس العماره ۶- خویشاوندی - لوس
۷- ترانه - سخندان ۸- درخت همیشه

جدول سخت [شماره ۴۹۷]

[illegible]

مع متوسطه- مساوی ۱۰- میل وخواست
-شهو،روش ۱۱- یار همایون- تغا،چوبی
-در ختجیای گر مسیری- تکنیک ناوختن
- قرقا،ول- بهشت ۱۴- مضریای
-کاران ۱۵- خدو،روی فرانسوی- سزیده،تغ
۱۵- گوشای در دستگاه شور- فریه،تغ
تبال ۱۶- زمان گذشته پول تر کمستان
- کشف رازی- بنیان گذار مکتب
شناسی تحلیلی ۱۸- اکون- از گام های
۱۹- شکمو- خواهر زحمس در اساطیر
پیس ۲۰- قیلیلی حماسی ومشههور
بنای ۲۱-ن ساخته کورسوا

نمای ژاپن ساخته کور

طراح جدول: امید موسوی

طراح جدول: بیژن گورانی